

เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม

ปาฐกถาพิเศษในงาน “ธรรมรัฐแห่งชาติฟอรัม” ๘ เมษายน ๒๕๕๑
ณ สำนักงานคณะกรรมการจัดระบบจรรยาบรรณ (สจร.)

๑. ธรรมรัฐแห่งชาติ กับอนาคตของประเทศ

ธรรมรัฐแห่งชาติ (Good Governance) มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการฟื้นฟูบูรณะประเทศ ถ้าปราศจากธรรมรัฐแห่งชาติประเทศไทยไม่มีทางหายวิฤติ เพราะธรรมรัฐแห่งชาติ หมายถึงชาติที่มีความถูกต้อง ถ้าปราศจากความถูกต้องเราเจริญไม่ได้ ความไม่ถูกต้องนำไปสู่วิฤติทางเศรษฐกิจรุนแรงที่สุดต่ออย่างที่เราเห็น ๆ กันอยู่

ความถูกต้อง (ธรรม) แห่งชาติ หรือธรรมรัฐแห่งชาติ หมายถึงอย่างน้อย ดังต่อไปนี้

- ธรรมรัฐในภาครัฐ (ทั้งการเมือง และระบบราชการ)
- ธรรมรัฐในภาคธุรกิจ (Corporate Good Governance)
- ธรรมรัฐภาคสังคม (ประชาสังคม-Civil Society)

ความถูกต้องในภาครัฐและภาคธุรกิจมีลักษณะอย่างน้อย ๕ ประการคือ

- (๑) มีความสุจริต
- (๒) มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

- (๓) มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้
- (๔) มีความร่วมมือกันทำความดี (ไม่ร่วมมือกันไปลั่นผู้อื่น)
- (๕) มีความเข้มแข็งทางปัญญา เรียนรู้ และปรับตัวได้

ภาคสังคมต้องเป็นสังคมเข้มแข็งหรือประชาสังคม (Civil Society) ความเป็นประชาสังคมเป็นปัจจัยชี้ขาดให้เศรษฐกิจดี การเมืองดี และศีลธรรมดี จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งชาติ คนไทยทุกคนควรทำความเข้าใจและมีส่วนสร้างประชาสังคม

๒. ระเบียบวาระแห่งชาติ ๗ เรื่อง

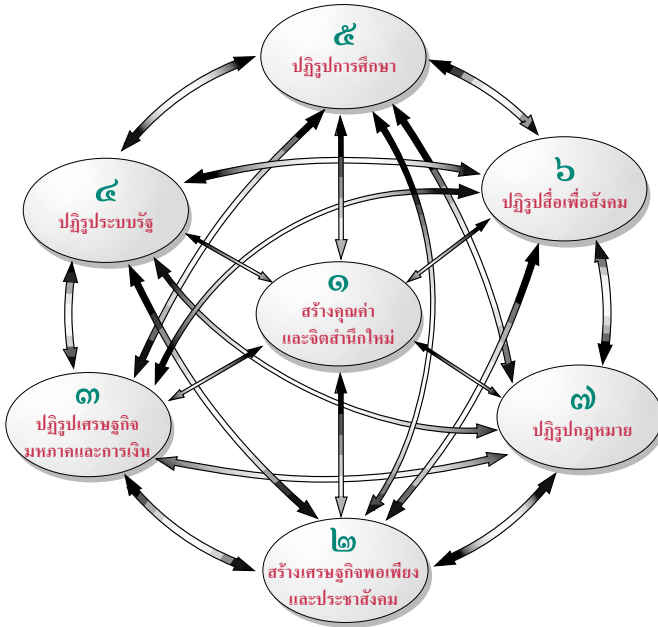
ประเทศมีปัญหาสลบซับซ้อนมากมายหลายเรื่อง การจะแก้ปัญหาให้ได้ผลต้องหาจุดคานงัด หรือจุดเชื่อมโยงใหญ่ๆ ที่เมื่อทำให้ดีแล้วจะเชื่อมโยงไปได้หมดทุกเรื่อง ทำให้สังคมสามารถพัฒนาไปได้ด้วยดี ไม่ว่าจะทำเรื่องอะไรควรมองเห็นภาพใหญ่ และทราบว่าจะทำนั้นอยู่ตรงไหนในภาพใหญ่ และเชื่อมโยงกับเรื่องอื่นๆ อย่างไร

ประเทศไทยมีเรื่องใหญ่ๆ หรือ ระเบียบวาระแห่งชาติ (National Agenda) ที่ควรทำอยู่ ๗ เรื่อง คือ

- (๑) สร้างคุณค่าและจิตสำนึกใหม่
- (๒) สร้างเศรษฐกิจพอเพียง และประชาสังคม
- (๓) ปฏิรูประบบเศรษฐกิจมหภาคและการเงิน
- (๔) ปฏิรูประบบรัฐ ทั้งการเมืองและระบบราชการ
- (๕) ปฏิรูปการศึกษา
- (๖) ปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม
- (๗) ปฏิรูปกฎหมาย

ทั้ง ๗ เรื่อง เชื่อมโยงกันทั้งหมด ดังภาพหน้า ๓

ทั้ง ๗ เรื่องเป็นเรื่องใหญ่ที่สังคมไทยควรทำให้ได้ภายใน ๑๐ ปี ซึ่งจะทำให้ประเทศไทยมีฐานที่เข้มแข็ง สามารถเติบโตต่อไปได้อย่างสมดุล

ทั้ง ๗ เรื่องควรทำให้เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน กล่าวคือ เรื่องหนึ่งโยงไปสู่อีก ๖ เรื่อง โดยเฉพาะทุกเรื่องต้องนำไปสู่คุณค่าและจิตสำนึกใหม่

ความเป็นคนและสังคมที่ดีนั้นอยู่ที่การมีคุณค่าและจิตสำนึกที่ดี การมีคุณค่าจะให้ความภูมิใจ ความมีศักดิ์ศรี ความมีพลัง และความสำเร็จ การมีคุณค่าเชื่อถือได้เป็นทุนทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่ง เราจะพัฒนาเศรษฐกิจไม่สำเร็จ ถ้าบ้านเมืองเป็นสังคมที่ขาดคุณค่าน่าเชื่อถือ

คนไทยทุกคนควรถือเป็นหน้าที่ ที่จะช่วยกันสร้างคุณค่า และจิตสำนึกใหม่ ไปให้พ้นจากการฉ้อฉลคอร์รัปชัน เอาเปรียบ ทำร้ายผู้อื่น ไม่ขยัน ไม่พูดความจริง ไม่โปร่งใส ไม่นึกถึงคนอื่น ไม่รับผิดชอบ ใช้อำนาจไม่ทะนุบำรุงของที่เป็นส่วนรวม ไม่ชวนขวยสร้างและใช้ความรู้ ใช้แต่ความเห็นและการคาดเดา ขาดความภูมิใจในคุณค่าของตัวเอง ต้องใช้ความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยมาเติมให้ตัวเอง และชักนำกันให้เกิดค่านิยมความฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่ายอย่างน่าอนาถใจ

คนไทยทุกคนควรพัฒนาตนเองไปสู่ความมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า รักความจริง รักผู้อื่น รักความสุจริตยุติธรรม โปร่งใส ไม่กลัวการถูกตรวจสอบ ขวนขวายสร้างและใช้ความรู้ มีความสุขและความภูมิใจในตัวเอง ไม่ต้องเสแสร้งและฟุ้งเฟ้อความไม่ถูกต้องต่าง ๆ

ระเบียบวาระแห่งชาติทุกข้อต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างคุณค่า และจิตสำนึกที่ดีงาม ทั้ง ๖ ประการนี้คือธรรมรัฐแห่งชาติ ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดในที่อื่น ณ ที่นี้จะกล่าวเฉพาะเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และประชาสังคมเท่านั้น

๓. เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับ **เศรษฐกิจพอเพียง** เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐ ที่จริงทรงมีพระราชดำรัสทำนองนี้มาเป็นเวลานานถึง ๒๗ ปีแล้ว แต่ไม่ค่อยมีใครได้ยิน ต่อเมื่อวิกฤติเศรษฐกิจครั้งใหญ่ในปี ๒๕๔๐ จึงได้ยินกันมากขึ้น แต่กระนั้นก็ตาม ก็มีผู้พูดถึงทางสายกลาง โดยนัยว่า **เศรษฐกิจพอเพียง** เป็นการสุดโต่งไปอีกข้างหนึ่ง เรื่องนี้ไม่ควรกล่าวแบบง่าย ๆ หรือกล่าว “ตู” แต่ควรทำความเข้าใจเชิงให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

เศรษฐกิจพอเพียง ไม่ได้แปลว่าไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ส่งออก ไม่ผลิตเพื่อคนอื่น ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค สิ่งเหล่านี้หลายคนอาจคิดเอาเอง พูดเอาเอง และกลัวไปเองทั้งนั้น ถ้าจะกระตุกกันสักหน่อยก็ขอกล่าวว่า “พระเจ้าอยู่หัวไม่ใช่คนโง่” ที่ทรงกล่าวถึงเรื่องนี้

ประเทศ**เนเธอร์แลนด์+เดนมาร์ก+สวีเดน** เป็นตัวอย่างของประเทศที่เคยยากลำบากและเสียดุล ต่อเมื่อพัฒนาประเทศแบบเศรษฐกิจพอเพียงจึงกลับเข้มแข็ง ได้สมดุล และเติบโตไปด้วยดี

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงพอเพียงในอย่างน้อย ๗ ประการด้วยกัน คือ

๑. **พอเพียงสำหรับทุกคน** ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน

๒. **จิตใจพอเพียง** ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็น และทำลายมาก

๓. **สิ่งแวดล้อมพอเพียง** การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหารได้ทั้งสิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงิน

๔. **ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง** การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม

๕. **ปัญญาพอเพียง** มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง

๖. **อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง** วัฒนธรรมหมายถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้นเศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง เช่น เศรษฐกิจของ**จังหวัดตราด** ขณะนี้ไม่กระทบกระเทือนจากฟองสบู่แตก ไม่มีคนตกงาน เพราะอยู่บนพื้นฐานของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เอื้อต่ออาชีพการทำสวนผลไม้ ทำการประมง และการท่องเที่ยว

๗. **มีความมั่นคงพอเพียง** ไม่ใช่รูบวาบ เดี่ยวจนเดี่ยวรวยแบบกะทันหัน เดี่ยวตกงานไม่มีกินไม่มีใช้ ถ้าเป็นแบบนี้ประสาทมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เร็วเกิน จึงสุขภาพจิตเสีย เครียด เพี้ยน รุนแรง ฆ่าตัวตาย ดิตยา เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพจิตดี

เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล ความสมดุลคือความเป็นปกติ และยั่งยืน ซึ่งเราอาจเรียกเศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่น ๆ เช่น

- เศรษฐกิจพื้นฐาน
- เศรษฐกิจสมดุล

- เศรษฐกิจบูรณาการ
- เศรษฐกิจศีลธรรม

และนี่แหละคือเศรษฐกิจทางสายกลาง หรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิบัติ เพราะเชื่อมโยงทุกเรื่องเข้ามาด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ที่จริงคำว่าเศรษฐกิจ เป็นคำที่มีความหมายที่ดีที่หมายถึงความเจริญที่เชื่อมโยงกายใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน แต่ได้มีการนำเอาคำว่าเศรษฐกิจไปใช้ในลักษณะแบบแยกส่วน ที่หมายถึงการแสวงหาเงินเท่านั้น เมื่อแยกส่วนก็ทำลายส่วนอื่น ๆ จนเสียหายและวิกฤติ

เศรษฐกิจพอเพียงเชื่อมโยงกับความเป็นประชาสังคม ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมจึงเป็นส่วนหนึ่งของธรรมรัฐแห่งชาติ และเป็นเรื่องใหญ่ หรือระเบียบวาระแห่งชาติอย่างหนึ่งตามที่กล่าวมาแล้ว

๔. ทฤษฎีใหม่ ๓ ขั้น ในเศรษฐกิจพอเพียง

ในหนังสือ *พระราชดำรัส* ที่บริษัทบางจากปิโตรเลียมพิมพ์แจก ได้เรียบเรียงสิ่งที่เรียกกันว่า **ทฤษฎีใหม่** ของพระเจ้าอยู่หัวเป็น ๓ ขั้น ซึ่งขอขยายความดังต่อไปนี้

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๑ ผลิตอาหารบริโภคเอง เหลือขาย ทำให้มีกินอิ่ม ไม่ติดหนี้ มีเงินออม

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๒ รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน ทำเศรษฐกิจชุมชนในรูปแบบต่างๆ เช่น เกษตร หัตถกรรม อุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร ทำธุรกิจ บิมน้ำมัน ขายอาหาร ขายสมุนไพร ตั้งศูนย์การแพทย์แผนไทย จัดการท่องเที่ยวชุมชน มีกองทุนชุมชนหรือธนาคารหมู่บ้าน

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๓ เชื่อมโยงกับบริษัททำธุรกิจขนาดใหญ่ รวมทั้งการส่งออก

ตัวอย่างที่ ๑ นายแพทย์อภิสิทธิ์ ชำรงวรังกูร แห่งโรงพยาบาล อุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ส่งเสริมชาวบ้านใน ๕๑ หมู่บ้าน ทำเกษตรผสมผสานมา ๕ ปี ปรากฏว่าชาวบ้านมีอาหารกินเหลือเพื่อ หลุดหนี้มีเงินออม สุขภาพดี มีผู้นำตามธรรมชาติเกิดขึ้นเกือบ ๑๐๐ คน มีต้นไม้เพิ่มขึ้น ๒๐๐,๐๐๐ ต้น (ถ้าคิดต้นละ ๑๐,๐๐๐ บาท เป็นมูลค่าเพิ่ม ๒,๐๐๐ ล้านบาท) นับเป็นการเพิ่มพูนทุนทุกทาง รวมทั้งทุนทางสิ่งแวดล้อมด้วย

ตัวอย่างที่ ๒ **คุณอัมพร คังปาน กับครอบครัว ยอดแก้ว** ส่งเสริมชาวบ้านรวมตัวกันตั้งกลุ่มตั้งจะออมทรัพย์สำหรับให้สมาชิกไปทำอาชีพ และเพื่อการจัดสวัสดิการชุมชน เฉพาะเครือข่ายที่สงขลามีกว่า ๒๕๐ กองทุนสมาชิกประมาณ ๖๐,๐๐๐ คน มีเงินหมุนเวียนกว่า ๓๗๑ ล้านบาท เฉพาะกองทุนที่ตำบลคลองเปรี๊ยะอำเภอจะนะ แห่งเดียวมีเงินกว่า ๕๒ ล้านบาท และเพิ่มขึ้นประมาณ ๑ ล้านบาทต่อเดือน ถ้าเข้าใจ จะทราบว่าชนบทมีอนาคตมาก ถ้าทำให้ทั้ง ๗,๐๐๐ ตำบลหายจน จะส่งผลให้เศรษฐกิจข้างบนเข้มแข็ง เพราะชาวบ้านมีอำนาจซื้อมากขึ้น เศรษฐกิจมหภาคที่ตั้งอยู่บนความเข้มแข็งของเศรษฐกิจพื้นฐาน จะมีความมั่นคง

ที่จริงเรื่องเศรษฐกิจพื้นฐานหรือเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องไม่ยาก แต่ดูเหมือนยาก เพราะข้างบนได้ทิ้งข้างล่างไปเสียนาน ถ้ามีใจและไปดูให้เข้าใจ มีทางที่ฝ่ายต่างๆ จะส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียงได้มาก ไม่

ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัย สื่อมวลชน ราชการ ธุรกิจ นักกฎหมาย หรือผู้กำหนดนโยบาย

๕. การส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียง

ผมไม่มีความรู้ทางทฤษฎีในเรื่องที่กล่าวมา แต่จากประสบการณ์ที่สนใจเรื่องของชุมชนมากกว่า ๒๐ ปี ผมมีความมั่นใจมากกว่าประเทศไทยสามารถฟื้นฟูบูรณะเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมือง พร้อมกันไปได้ จากการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ในบริบทของสมัยใหม่ และผมเห็นว่าพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีความลึกลับและตรงต่อธรรมชาติความเป็นจริง ขอให้คนไทยศึกษาให้เข้าใจพระราชดำรัส แล้วเราจะสามารถฟื้นฟูบูรณะประเทศของเราครั้งใหญ่ และป้องกันวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจไม่ให้เกิดขึ้นอีก

โดยสั้นๆ การสนับสนุนควรมีดังนี้

๑. นโยบายและกระแสสังคม รัฐบาลควรทำความเข้าใจและทำเรื่องนี้ให้เป็นเจตจำนงทางการเมือง แต่จะเป็นเรื่องยาก หากสังคมเคลื่อนไหวจนเป็นกระแสสังคมแล้วการเมืองเข้ามาเชื่อม ทำนองเดียวกับกรุปการเมือง ดูจะเป็นไปได้มากกว่า

๒. ควรมีการสำรวจศักยภาพชุมชน ว่าชุมชนไหนเข้มแข็งอยู่แล้วบ้าง ในเรื่องอะไร จะได้สนับสนุนได้ถูก และส่งเสริมให้ชุมชนอื่นมาเรียนรู้เพื่อขยายตัว

๓. ศูนย์บริการวิชาการชุมชนเบ็ดเสร็จ (One-stop-service)

๔. บริษัทเชื่อมโยงธุรกิจชุมชน ให้โยงได้ไกลมากขึ้น

๕. กฎหมาย ออกกฎหมายส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

๖. กองทุน เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

๗. ปรับวิธีการงบประมาณ ของหน่วยราชการต่าง ๆ ให้เอาชุมชนเป็นตัวตั้ง

๘. สื่อเพื่อสังคม สื่อควรสื่อเรื่องของชุมชน และให้ชุมชนใช้เพื่อ
สื่อเรื่องของชุมชน ควรมีวิถุชุมชน

๙. การวิจัยเพื่อชุมชน ทั้ง ๘ เรื่องข้างบนล้วนต้องการการวิจัย การ
วิจัยจะสร้างความรู้ให้รู้ความจริงและใช้ความจริง การใช้ความจริงทำให้
สำเร็จ ฉะนั้นรัฐบาลหรือเอกชนควรสนับสนุนงบประมาณวิจัยให้มากขึ้น
แต่ต้องมีการจัดการการวิจัยที่ดี ส่วนใหญ่ขณะนี้ยังจัดการไม่ดี

๖. ศักดิ์ศรีและศักยภาพแห่งความสร้างสรรค์ ของแต่ละปัจเจกบุคคล

ผมได้พบคนไทยจำนวนมาก มีอาชีพต่างๆ กัน ไม่ว่าจะเป็นครู
ทหาร พลเรือน สื่อมวลชน นักวิชาการ นักธุรกิจ หรืออาชีพภาคบริการ
ที่มีความหวังดีต่อบ้านเมือง มีความเป็นห่วงและวิตกกังวลว่าประเทศจะ
เป็นอย่างไรต่อไป โดยเฉพาะด้วยพฤติกรรมของนักการเมือง ปัญหาที่
ประเทศเผชิญอยู่ใหญ่และยากเกินไป จนปัจเจกชนคิดไม่ออกว่าจะมีส่วน
ช่วยแก้ไขอย่างไร จึงรู้สึกหดหู่ ท้อถอย หรือโกรธแค้น

ที่จริงทุกคนมีศักดิ์ศรี มีคุณค่า และมีศักยภาพ ไม่ว่าท่านจะมีอาชีพ
อะไร ขอให้ทำในเรื่องนั้นๆ ให้ดีส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งให้นึกถึงว่าจะ
ทำอะไรเพื่อเพื่อนมนุษย์ได้บ้าง โดยเฉพาะคนจน คนด้อยโอกาส คนเสีย
เปรียบ ควรรวมกลุ่มกับคนที่มัวัดอุปประสงค์ตรงกัน จะเป็น ๕-๖ คน
หรือมากกว่าก็ตาม พบปะกันบ่อยๆ แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันว่าจะทำ
อะไรเพื่อผู้อื่นได้บ้าง ท่านจะพบความสุขอย่างที่ไม่เคยพบมาก่อนจาก
ความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์ได้พราวจากกัน
ด้วยลิมทางสังคมและเทคโนโลยี จนไม่รู้จักความสุขของความเชื่อมโยง
สัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ การรวมกลุ่ม ๕-๖ คนหรือกว่าของท่าน
ก็คือ การสร้างความเป็นชุมชน พยายามสร้างความเป็นเครือข่ายกับกลุ่ม
อื่นๆ ซึ่งจะเกิดความเป็นประชาคมขึ้นในระดับต่างๆ เช่น ประชาคม

ละแวกบ้าน ประชาคมตำบล ประชาคมอำเภอ ประชาคมจังหวัด หรือ
ประชาคมในเรื่องต่างๆ เช่น ประชาคมปฏิรูปการศึกษา เป็นต้น

ความเป็นประชาคมจะให้ความสุข ศักดิ์ศรี และศักยภาพ ในการ
แก้ไขและพัฒนาในเรื่องต่างๆ ทุกท่านสามารถมีส่วนร่วมในการสร้าง
ความเป็นประชาคม ซึ่งเป็นอนาคตของมนุษยชาติร่วมกันทั่วโลก